

стаття досліджені деякі історичні аспекти реалізації примирення, починаючи з Русської правди і закінчуючи найновішим періодом. Проаналізовано ряд нормативних актів з точки зору умов застосування примирення, його послідовностей, категорій производств, справ, де воно допускалося.

**Ключевые слова:** відновительне правосуддя, медіація, правонарушитель, потерпевший, примирення.

**Mykytyn Y.I. The history of the criminal procedure policy of conciliation and meditation in Ukraine.**

This article analyzes the criminal procedure policy history of conciliation and meditation in Ukraine for restorative approach forms application displays restorative justice purposes. Starting with the Russkaya Pravda and finishing with the latest period in our history, this article explores some historical considerations of the conciliation. A number of statutory acts in terms of using the conciliations conditions, its consequence and proceedings cases where it is allowed are analyzed.

**Keywords:** restorative justice, mediation, offender, victim, reconciliation.

Тимчишин А.М.

## ОКРЕМІ ОБСТАВИНИ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРИ ВІДКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ПРО ФАЛЬШИВОМОНЕТНИЦТВО

УДК 341.51

**Актуальність теми:** Становлення Української держави, зміна її політичного і соціально-економічного устрою, здійснення кримінальної, адміністративної та судової реформи, безпосередня участь у міжнародних правоохоронних та інших міждержавних правозахисних організаціях, стрімкий розвиток світових процесів глобалізації сприяли виникненню нових функцій держави й наповненню старих новим змістом, що вимагає відповідного наукового обґрунтування і правового забезпечення. У той же час негативні процеси, такі, як тінізація економіки, зростання її кримінального сектору та інші недоліки економічного розвитку не сприяють ефективному здійсненню реформ. Це свідчить про те, що в Україні не вдалося створити належних умов для функціонування й розвитку економіки на правовій основі. Зазначені недоліки пояснюються також відсутністю відповідного теоретико-методологічного та правового забезпечення розвитку держави

й реформаційних процесів з урахуванням перспектив міжнародної інтеграції. При достатній кількості правоохоронних органів, які за своїм правовим статусом зобов'язані вести активну протидію економічній злочинності й корупції, в державі ще не створено ефективно діючої організаційно-управлінської структури і її правового забезпечення з координації їх діяльності, в результаті чого вони працюють не завжди узгоджено та ефективно. Виникла об'єктивна потреба в поглиблених наукових дослідженнях із зазначених проблем, особливо з питань дослідження окремих обставин, що потребують встановлення при відкритті кримінальних проваджень в сфері економіки в цілому, та фальшивомонетництва зокрема.

До факторів, що сприяють поширенню фальшивомонетництва в Україні слід віднести безперервний розвиток науково-технічного потенціалу, а з цим і появу найсучасніших та легкодоступних для самостійного освоєння технічних засобів, наповнення ринку такими товарами як копіювальна-розмножувальна техніка, що має високу спроможність відтворення друкованої продукції з оригіналу, виникнення спеціальної фотоапаратури, збільшувальних приладів різної кратності, освітлювальних пристроїв, пресів різної модифікації, карбувального інструменту, паперу, що має певну подібність з тим, на якому виготовляють законні платіжні засоби, різні марки барвників та хімічних реактивів безпосередньо впливають на поширення фальшивомонетництва в нашій державі. Разом з тим, можливість доступу до ознайомлення із спеціальною літературою, що містить відповіді на питання, пов'язані з технологічними процесами, що застосовуються при виготовленні поліграфічної продукції, поряд з іншими наведеними обставинами, сприяють постійному розвитку та удосконаленню фальшивомонетництва, а відтак зумовлюють виникнення певних труднощів та особливостей при досудовому розслідуванні кримінальних проваджень даної категорії, що в свою чергу зумовлює пошук нових способів та методів боротьби з цим негативним явищем.

Порядок відкриття та розслідування кримінальних проваджень про фальшивомонетництво має певну специфіку, яка обу-

мовлена обставинами та механізмом вчинення кримінального правопорушення, конкретними умовами провадження окремих слідчих (розшукових) дій та джерелами отримання криміналістично значущої інформації про даний злочин [3, с. 12].

Слід зазначити, що досудове розслідування кримінальних проваджень про фальшивомонетництво, як і будь-яких інших злочинів, може бути розпочато тільки після внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК).

Оскільки на початковому етапі досудового розслідування виникає потреба використання спеціальних криміналістичних знань, то важливу роль в такому випадку відіграє доручення слідчого на проведення експертизи (ст. 242 КПК). Це зумовлено тим, що слідству необхідно визначити, чи є грошові знаки підробленими, чи ні. В залежності від висновку експерта, буде вирішуватися питання про продовження досудового розслідування по даному кримінальному провадженні чи його закриття за відсутністю події кримінального правопорушення (ст. 284 КПК). На момент огляду місця події та внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань слідчий не може самостійно і остаточно, без ймовірних припущень, вирішити дане питання. Наприклад, у випадку вилучення „суперфальшивки” або іншої високоякісно підробленої купюри, ознаки підробки не можна встановити без використання спеціальних знань у галузі криміналістичного дослідження документів, зокрема паперових грошей [4, с. 119-120]. У випадках, коли підробка очевидна або вже встановлена експертами банку або іншого закладу, експертиза слідчим може не призначатись. Висновок експерта по судово-криміналістичній експертизі грошових знаків та цінних паперів має доказове значення для розслідування кримінальних проваджень про фальшивомонетництво.

Слід зауважити, що нормами чинного кримінально-процесуального законодавства передбачена більш досконала процедура направлення речових доказів у провадженнях про фальшивомонетництво на експертне дослідження, натомість Криміналь-

но-процесуальний кодекс України 1960 року передбачав у даному випадку застосування одних і тих самих спеціальних знань двічі, першій раз в рамках перевірочних матеріалів по справі, другий – подальшого безпосереднього направлення на експертизу після прийняття рішення про порушення кримінальної справи. Це, відповідно, збільшувало навантаження на слідчих та судових експертів, тягнуло за собою невиправдані витрати часу, сил та засобів.

Наступною важливою обставиною, що потребує з'ясування, на наш погляд, є необхідність перевірки виявлених та вилучених грошових знаків за наявними в ОВС обліками.

Згідно з вимогами, про кожний факт виявлення фальшивих грошових знаків правоохоронні органи зобов'язані негайно інформувати штаб-квартиру Інтерполу за обліковими формами, прийнятими міжнародним співтовариством:

а) форма 88-1/Ф „Повідомлення про підроблені грошові знаки” – заповнюється у випадках, коли вилучена підроблена купюра і ознаки її підробки не виявлені;

б) форма 88-2/Ф „Виявлення типографського обладнання” – заповнюється, коли виявлене типографське обладнання, на якому проводилася підробка грошових знаків;

в) форма 88/3 „Щомісячне повідомлення про вилучення фальшивих грошових знаків, про підробку яких відомо, при відсутності підозрюваних” – заповнюється, наприклад, для повідомлення у робочому порядку про фальшиві банкноти, виявлені в ході перевірки готівкових грошей.

Генеральний секретаріат Інтерполу індексує зареєстровані фальшивки. До картотеки Інтерполу введено вже більше 12 тис. міжнародних індексів. Кожний індекс складається з двох елементів: іменованої «приставки» – букви і цифри, що позначає державу, гроші якої підроблені, та номери, що вказують на хронологічний порядок реєстрації у справі даної підробки [5, с. 61]. На підробки одного походження ведеться реєстраційна картка, де позначається, в якій державі і коли виявлена чергова підробка. Це допомагає експертам Інтерполу стежити за шляхом поширення фальшивих грошей, виготовлених одними злочинцями, іноді пе-

редбачати можливість їхньої появи в тих чи інших регіонах [6, с. 119]. Для проведення експертиз у Генеральному секретаріаті Інтерполу існує дослідницька лабораторія, яка була створена після IV міжнародної конференції 1961 року [5, с. 58].

В цілому облік підроблених грошових банкнот, монет та інших платіжних засобів, який здійснює Генеральний секретаріат Інтерполу є надзвичайно дієвим заходом з точки зору зручності та швидкості отримання інформації про те, де вилучались банкноти, які мають загальне джерело походження з виявленими грошовими знаками, а також про те, хто притягувався до відповідальності по цих провадженнях. Дані відомості можна використовувати для встановлення місцезнаходження осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, а також для отримання із-за кордону інших відомостей, необхідних для розслідування кримінальних проваджень [7, с. 296]. Згідно з нормативними актами МВС України у випадку виявлення на території України фальшивих грошей або цінних паперів у МВС України створюються міжрегіональні слідчо-оперативні групи у складі оперативних працівників ДДСБЕЗ, ДКР та інших служб на чолі з працівником ГСУ МВС України. Схожі оперативні групи на чолі з слідчими відповідних територіальних органів внутрішніх справ створюються на місцях. Однак, іноді виникають труднощі при досудовому розслідуванні кримінальних проваджень стосовно осіб, які ввозять підроблені іноземні грошові знаки на територію України. Ця проблема полягає у тому, що, як правило, фальшиві банкноти виготовлені за кордоном, і юрисдикція України на ці діяння не поширюється, а особи, у яких виявлені ці банкноти, пояснюють, що добросовісно помилялися стосовно справжності грошових знаків.

Наявність або відсутність умислу на збут підробленої валюти у таких випадках з'ясовується шляхом встановлення ряду обставин. По-перше, необхідно звернути увагу на кількість підроблених грошових знаків. Виявлення у однієї особи одиничних фальшивок при значній кількості справжніх банкнот, як правило, свідчить про те, що вони придбані випадково. Наявність декількох тотожних фальшивих банкнот, навпаки, вказує на можливість

ввозу підробленої валюти „емісаром”. У такій ситуації необхідно ретельно вивчити особу утримувача підробленої валюти (громадянство і країна постійного проживання, рід занять, мета прибуття в Україну або поїздки за кордон і т.д.). По-друге, важливо проаналізувати дії особи до моменту виявлення у неї підробленої валюти: зовнішньо нелогічні, не виправдані угоди, передчасний від’їзд, сумнівні знайомства і т.п. можуть свідчити про протиправні наміри. Необхідно також перевірити, чи вся валютна готівка була внесена до митної декларації.

При розслідуванні фальшивомонетництва виникає коло обставин і питань, які підлягають обов’язковому встановленню і дослідженню. Характер цих обставин визначає напрями досудового розслідування та особливості його планування. Звичайно, вважати, що розслідування обмежується встановленням і дослідженням тільки цих обставин є помилковим. В силу тих чи інших причин окремі обставини, які підлягають дослідженню, можуть втратити актуальність, їх характер може змінитися тощо.

Зокрема, слід звернути увагу на обстановку місця вчинення злочину, яка являє собою частину матеріального середовища, що охоплює крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні відносини між ними [8, с. 36]. Окремі речі й учасники обстановки на місці вчинення злочину – це слідосприймаючі об’єкти, що відображають механізм злочинну, особливості дій злочинця та інших учасників.

На стадії початку досудового розслідування кримінального провадження про фальшивомонетництво необхідно дослідити спосіб вчинення злочину з точки зору його зумовленості об’єктивними і суб’єктивними факторами, які функціонально взаємопов’язані. Об’єктивними факторами є властивості предмета посягання, засоби і знаряддя, місце, час, обстановка реалізації злочинного умислу [9, с. 277]; суб’єктивними – мотив і мета злочину, знання, вміння, навички, звички злочинця, тип характеру і психологічної спрямованості особи злочинця, які вирішальним чином впливають на вибір знарядь та прийомів для досягнення злочинної мети [10 с. 114]. Певний характер дій злочинця зумов-

лює використання ним окремих знарядь та засобів, і навпаки, наявність у злочинця реальних засобів, що можуть бути використані для вчинення злочину, визначає обрання відповідних дій [11, с. 41]. Це правило яскраво підтверджується у способах виготовлення підроблених грошей, цінних паперів та інших платіжних засобів. Знаряддя злочину – це предмети і речовини, які виконують функцію підсилення наявних у людини або набуття нових можливостей для впливу на предмет злочину [12, с. 188]. У знаряддях злочину міститься відповідна програма (спосіб) можливих дій, які можуть бути вчинені із використанням цих предметів [11, с. 41].

Оскільки виготовлення підроблених паперових грошей та інших платіжних засобів потребує використання різноманітних сучасних технічних засобів та комп'ютерних технологій, то саме дослідження знарядь злочину нерідко вимагають залучення фахівців і проведення спеціальних досліджень, що само по собі викликає певні труднощі. Однак, наявність інформації про способи виготовлення підроблених грошей характеризує процеси, технології та засоби, що застосувались для їх незаконного виробництва. Обраний спосіб виготовлення підробок відображає риси відповідного узагальненого типу злочинця, його технічні можливості, рівень знань в сфері технологій відтворення кольорових зображень, де в чому соціальний статус і світогляд та детермінує вибір способу збуту підробок. Точне розпізнання способу виготовлення підроблених грошових знаків дозволяє швидко, всебічно та повно розкрити злочин, а іноді дає можливість встановити, що декілька злочинів вчинені однією і тією ж особою та конкретну особу злочинця.

Підводячи підсумок слід зазначити, що обставини, які потребують встановлення при розслідуванні кримінальних проваджень про фальшивомонетництво не є вичерпними, та до окремих з них, на нашу думку слід віднести:

- чи дійсно виявлені та вилучені грошові знаки містять ознаки підробки та є фальсифікованими;
- чи перебувають купюри виготовлені аналогічним способом на спеціальних обліках ОВС;

- чи дійсно у затриманої особи з підробленими грошовими знаками при собі був умисел на їх збут;
- чи відповідає обстановка місця події вчиненому кримінальному правопорушенню;
- чи відповідає спосіб та зняття вчинення злочину виявленим підробленим грошовим коштом;
- чи володіє особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні фальшивомонетництва спеціальними знаннями та навичками тощо.

1. Конституція України (зі змінами і доповненнями). – К.: Атіка, 2014. – 64 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. // *Голос України*. – 2012. – 19 травня (№ 90–91).
3. Мацішин В.С. *Особливості розслідування фальшивомонетництва: Автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09: «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза»* / В.С. Мацішин / НАВСУ. – К., 2002. – 24 с.
4. Попов Б.Б. *Особливості порушення кримінальних справ про фальшивомонетництво та типові слідчі ситуації, які складаються на початковому етапі розслідування* / Б.Б. Попов // *Вісник Запорізького юридичного інституту: Науково-практичний збірник*. – Запоріжжя. – 1998. – Вип. 1. – С. 119-125.
5. Мацішин В.С. *Інтерпол проти фальшивомонетництва* / В.С. Мацішин // *Бюлетень з обміну досвідом роботи: Науково-практичне видання*. – К.: МВС України. – 2001. – № 131. – С. 57-64.
6. Радионов К.С. *Интерпол: миф и действительность* / К.С. Радионов. – М.: *Международные отношения*, 1986. – 159 с.
7. Щерба С.П. *Расследование изготовления или сбыта поддельных денег или ценных бумаг // Расследование преступлений в сфере экономики: Руководство для следователей* / С.П. Щерба. – М.: *Издательство «Спарк»*, 1999. – С. 288-308.
8. Бахин В.П., Гончаренко В.И., Клименко Н.И. и др. *Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений.: Учеб. для юрид. ин-тов и фак.* / В.П.Бахин, В.И.Гончаренко, Н.И. Клименко и др.; Под ред. В.К.Лисиченко. – К.: *Вища школа*, 1988. – 405 с.
9. Салтевський М.В. *Криміналістика: Підручник: У 2-х ч. Ч.2.* – Харків: *Консум*, 2001. – 528 с.



10. *Криминалистика социалистических стран / Под ред. В.Я. Колдина. – М.: Юрид. Лит., 1986. – 512 с.*
11. *Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / И.И.Панов. – Харьков: Вища школа, 1982. – 163 с.*
12. *Шмонин А.В. Методика расследования преступлений. Учебное пособие / А.В. Шмонин. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2006. – 464 с.*

**Тимчишин А.М. Окремі обставини, що потребують встановлення при відкритті кримінальних проваджень про фальшивомонетництво**

В статті проаналізовані окремі обставини та фактори, які потребують додаткового дослідження, впливають на поширення фальшивомонетництва в Україні та зумовлюють виникнення певних труднощів при відкритті кримінальних проваджень по даній категорії кримінальних правопорушень.

**Ключові слова:** злочин, фальшивомонетництво, судова експертиза, попередня перевірка, платіжні засоби, збут підробленої валюти, криміналістичні дослідження.

**Тымчышын А.М. Отдельные обстоятельства, требующие установок при открытии уголовных производств о фальшивомонетничестве**

В статье проанализированы отдельные обстоятельства и факторы, которые требуют дополнительного исследования, влияют на распространение фальшивомонетничества в Украине и обуславливают возникновение определенных трудностей при открытии уголовных производств по данной категории уголовных правонарушений.

**Ключевые слова:** преступление, фальшивомонетничество, судебная экспертиза, предыдущая проверка, платежные средства, сбыт поддельной валюты, криминалистические исследования.

**Тымчышын А. М. Certain aspects, which require establishment at the opening of criminal proceedings on counterfeiting**

In this article analyzed certain aspects and factors which need additional research, influence on the spread of counterfeiting in Ukraine, cause the appearance of certain difficulties at the institution criminal of proceedings in this category of cases.

**Keywords:** crime, counterfeiting, forensic expertise, preliminary inspection, means of payment, sale of counterfeit currency, criminalistic research.

**Тітко І.А.**

**ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ЗА СУБ'ЄКТНИМ КРИТЕРІЄМ**

УДК 343.13

**Постановка проблеми.** Полісуб'єктний склад кримінально-процесуальних правовідносин безумовно передбачає існуван-